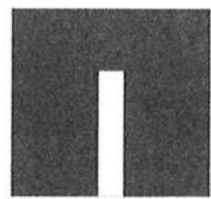

De afgelopen twee jaar deden zes student-onderzoekers onderzoek naar de aanpak van stalking (met name door ex-partners). Ze verdiepten zich in de werkwijzen, de werkbeleving en de samenwerking tussen professionals bij de reclassering, politie, Veilig Thuis, Veiligheidshuizen, maatschappelijk werk, vrouwenopvang en slachtofferhulp. 'Het begrenzen van stalking is nodig voor het welzijn van de ex-partner én van de betrokken professional.'

Herman van Alphen, Bert Bambach, Janine Janssen, Jaap van Vliet

Aanpak van stalking door ex-partners

Samen ten strijde tegen

edereen kan gestalkt worden, maar stalking door ex-partners kent vaak een hardnekkig karakter, heeft een grote impact op betrokkenen en eindigt soms zelfs met een dodelijk slachtoffer. In het Wetboek van Strafrecht wordt overigens niet gesproken over stalking, maar over belaging: 'Het stelselmatig opzettelijk inbreuk maken op iemands anders persoonlijke levenssfeer met het oogmerk die ander te dwingen iets te doen, niet te doen of te dulden dan wel vrees aan te jagen.' (Art. 285b, Wetboek van Strafrecht). Het gaat om een zogenaamd 'klachtdelict': de verdachte kan pas vervolgd worden als het slachtoffer van het delict heeft aangegeven strafrechtelijke vervolging te wensen. Het Openbaar Ministerie (OM) kan dan nog steeds besluiten niet tot vervolging over te gaan.

Moeilijk grijpbaar

Als delict is ex-partnerstalking moeilijk grijpbaar, aan te tonen of te bewijzen. Kenmerkend is ook dat de gestalkte ex-partner in het gedrag van de dader niet meteen stalkingskenmerken herkent. Daarbij bagateliseert het slachtoffer het hinderlijke of dwingende gedrag. Vaak speelt de liefdesrelatie die voorafging

aan de stalking daarbij een vertroebelende rol. Een sterke wederzijdse afhankelijkheid, bijvoorbeeld als er sprake is van gezamenlijke kinderen, maakt de situatie nog complexer. Het komt voor dat het slachtoffer niet goed hulp in durft te schakelen of naar de politie te gaan, uit angst voor de ex-partner. Soms doen slachtoffers pas een beroep op instanties onder druk van hun omgeving, die ziet dat zij ten einde raad zijn. Het grillige gedrag van de stalker, met uitingen variërend tussen intense liefde en intense haat, bemoeilijkt het zetten van de stap naar instanties in de veiligheidszorg. Een andere complicerende factor is het feit dat het stalkingsgedrag als delict vaak verpakt zit in een complexer geheel, zoals echtscheidingsproblematiek. Ook wordt stalking niet als een samenhangend geheel onderkend als er tegelijkertijd andersoortige delicten gericht op het slachtoffer plaatsvinden, zoals vernieling en vandalisme. Als stalking samengaat met huiselijk geweld, dan wordt het juist vaak niet als apart fenomeen herkend.

Uit een peiling via het registratiesysteem van Reclassering Nederland op 22 juni 2018 bleek dat in Nederland op dat moment 405 plegers van 'belaging' onder toezicht stonden van de drie reclasseringsorganisaties Reclassering Leger des Heils, Reclassering

hardnekkig fenomeen

Nederland en Verslavingsreclassering. Dit cijfer zegt niets over het totale aantal stalkers; dit getal vertelt ons alleen iets over het aantal stalkers dat bij de genoemde instanties in beeld was. Er zijn er ongetwijfeld meer actief.

Ervaringen van professionals

Van professionals in de veiligheidszorg hebben wij begrepen dat het hun vaak veel energie kost om het gedrag van de betreffende verdachten of veroordeelden in toom te houden. Dat begrenzen is niet alleen nodig in verband met de veiligheid en het welzijn van de ex-partner van de stalker, het blijkt ook essentieel te zijn om te voorkomen dat de professional zelf slachtoffer wordt van de stalker. Zo is ons een voorbeeld bekend van een professional die tot na zijn pensionering werd gestalkt. Ook weten wij van een stalker die jarenlang verschillende medewerkers bleef belagen.

Al met al is het werken met deze specifieke groep verdachten en daders intensief en zwaar. Bij verschillende organisaties kregen de student-onderzoekers te horen dat het gevaar van emotionele uitputting op de loer ligt en in het verlengde daarvan het risico op

burn-out. Om het werk goed vol te kunnen houden, vinden professionals het belangrijk dat ze het gevoel hebben dat ze er in spannende situaties niet alleen voor staan, maar dat de organisatie waarvoor zij werken pal achter hen staat.

Geen sinecure

Ook voor de reclasseringswerkers waar onze studenten hun oor te luisteren hebben gelegd, zijn stalkingszaken geen sinecure. Adviseurs van de reclassering staan voor de lastige opdracht om de situatie en de persoon van de verdachte te doorgronden en binnen enkele weken een rapport te schrijven op basis van een kort onderzoek, dit vanwege de voortgang van het strafproces. Vooral de risicotaxatie is ingewikkeld, met name omdat het niet om een eenmalige gebeurtenis gaat (zoals bij een beroving of bij diefstal), maar om een keten van gedragingen en gebeurtenissen, waarbij er veelal geen duidelijkheid is over de vraag of het om strafbaar gedrag gaat: is het wekelijks laten bezorgen van een bos bloemen bij je ex-geliefde een liefdesuiting of een strafbaar feit? Daarbij speelt het vaak hardnekkige en voortdurende interactiepatroon tussen de ex-partners ook een rol. Om tot een pas-

In theorie wil iedereen graag samenwerken om dit probleem de wereld uit te helpen, maar de praktijk is weerbarstiger

► send advies aan het OM of de rechtbank te komen, wordt door de adviseur van de reclassering het risico-taxatie-instrument RISC gebruikt. Deze taxatie vormt ook de basis van het toezichtplan dat leidend is tijdens de toezichtfase. Tijdens het toezicht vaart de toezichthouder vooral op zijn of haar ervaringskennis als er opnieuw vragen ontstaan over het inschatten van het gevaarsrisico, aangevuld met inzichten vanuit casusbesprekingen met collega-toezichthouders.

Daarbij wordt in de regel niet opnieuw een taxatie-instrument gebruikt. Verder wordt vooral samengewerkt met de politie, Veilig Thuis en andere partijen in de strafrechtketen.

De toezichthouder van de reclassering is gedurende langere tijd (het toezicht duurt vaak één of meer jaren) professioneel verbonden met de dader. Daarbij blijkt regelmatig een vergelijkbare relationele spanning te ontstaan als die tussen stalker en gestalkte. De professionele relatie heeft uiteraard een andere aard dan die van twee ex-geliefden, maar overeenkomsten zijn er wel, al is het maar dat slachtoffer en toezichthouder met dezelfde, vaak problematische persoonlijkheid van de dader te maken hebben en hierin een weg moeten zien te vinden. Er blijkt nogal eens sprake te zijn van een persoonlijkheidsstoornis bij de dader.

Mogelijkheden en beperkingen

Welke mogelijkheden biedt het toezicht en welke beperkingen ervaren toezichthouders? In ieder geval zien toezichthouders het als een sterk punt dat ze gebruik kunnen maken van hun autoriteit en die van de reclassering als organisatie. Het feit dat op onwenselijk gedrag van de stalker interventies kunnen volgen, wordt ervaren als een bruikbaar instrument. Dit geldt overigens zeker niet voor de notoire stalker, die zich juist vaak niets aantrekt van straf of dreiging met een interventie.

Daarnaast wordt ingezet op een goede werkalliantie, een passende mix tussen risicomangement en begeleiding. Dit is echt een oefening op de evenwichtsbalk: toezichthouders benadrukken het belang van maatwerk dat is afgestemd op de situatie, maar vooral ook op de persoon van de stalker, evenals het opzoeken en benutten van creatieve mogelijkheden.

Een praktijkvoorbeeld: een vrouwelijke toezichthouder begeleidt een licht verstandelijk beperkte stalker. Deze laat claimend en dwingend gedrag

zien en wil dagelijks meerdere malen telefonisch contact met de toezichthouder. Om hem te begrenzen wordt een aanvullende maatregel gesteld: als hij niet stopt, zal de plaats van de toezichthouder worden ingenomen door een mannelijke collega, iets wat de stalker per se niet wil. Nu hij weet dat het contact met een vrouwelijke toezichthouder in stand blijft, wordt het dwingende karakter van zijn gedrag minder.

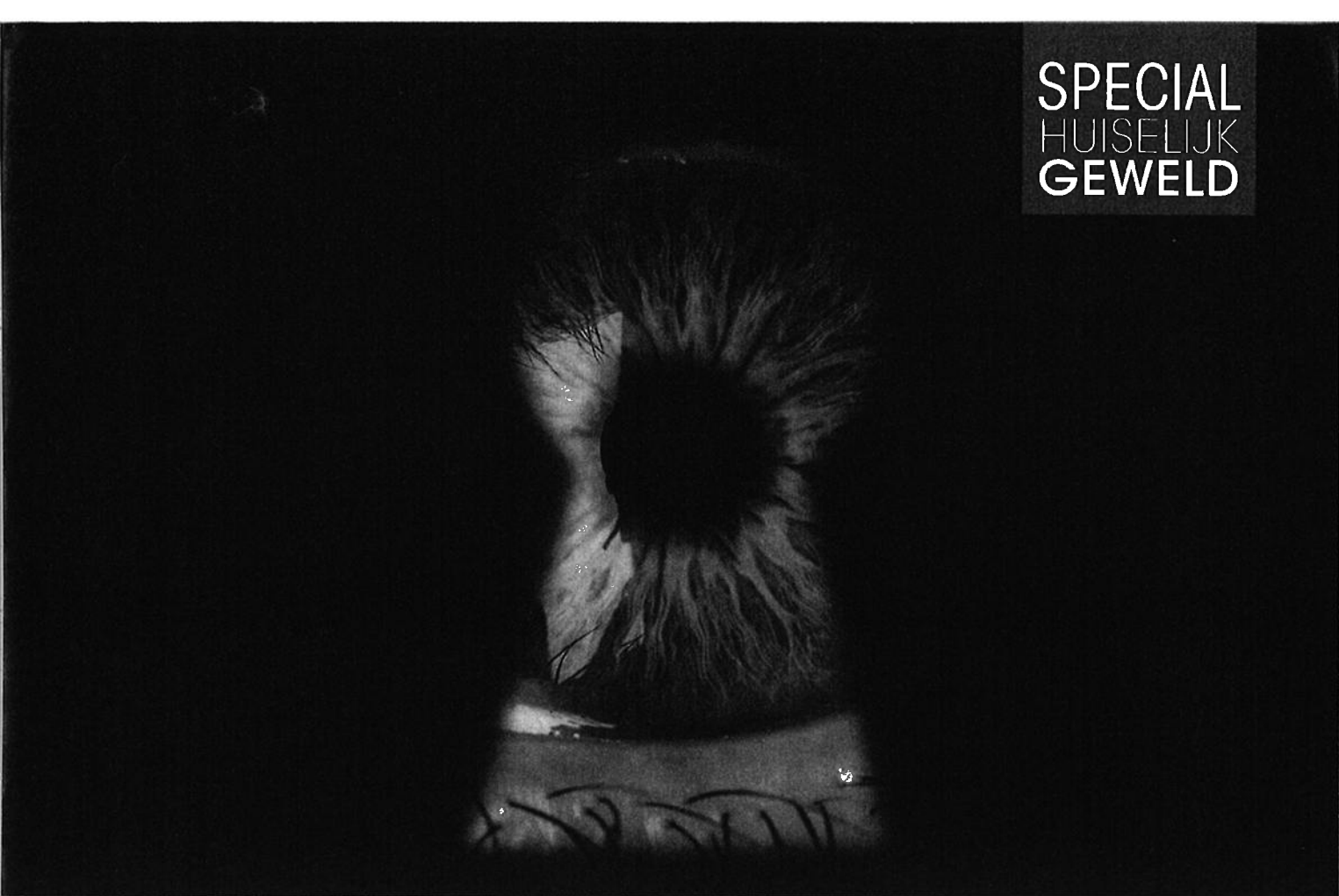
Samenwerking

We stipten het al aan: de reclassering staat niet alleen in de aanpak van stalkingsproblematiek; er zijn ook andere partijen in de veiligheidszorg bij betrokken. In theorie wil iedereen graag samenwerken om dit probleem de wereld uit te helpen, maar de praktijk is weerbarstiger. Medewerkers van de reclassering krijgen bijvoorbeeld in een andere fase met de problematiek te maken dan de medewerkers van de politie of van het Openbaar Ministerie. Dat is logisch, aangezien de betrokken organisaties ten aanzien van dader en slachtoffer eigen taken en plichten en dus een andere 'focus' hebben.

Laten we de samenwerking eens bekijken door het ontwikkelingsproces van stalking te koppelen aan het zogenoemde INCI/DE TAR model – ook wel tijd-padaanalyse genoemd – (Ministerie van VROM, 2008/ DHM2011):

1. Incident: ex-partnerstalking is aan de gang, maar nog niet gesignaleerd.
2. Detectie: ex-partnerstalking is gesignaleerd.
3. Alarmering: ex-partnerstalking is onder de aandacht van formele instanties (hulpverlening, politie, et cetera).
4. Respons: er worden acties ondernomen om ex-partnerstalking te beheersen en het slachtoffer te beschermen.
5. Nazorg: van ex-partnerstalking naar het terugkeren naar genormaliseerde leefomstandigheden zonder stalkingsdreiging.

Dit model volgend, kunnen we zeggen dat de reclassering vooral actief is in de respons- en nazorgfase. Andere organisaties zoals maatschappelijk werk en Veilig Thuis lijken meer actief te zijn in de detectiefase, de politie is meer actief in de fase van alarmering en respons, terwijl het OM enkel actief is in de responsfase. Sommige partijen zijn daarbij meer gericht op de

dader of het slachtoffer, terwijl andere instellingen een meer systemische kijk op het geheel hebben. Daar komt dan nog bij dat binnen instellingen formeel en informeel opvattingen leven over samenwerken in het algemeen en het uitwisselen van gegevens in het bijzonder en er bovendien verschillende belangen spelen. Soms is er sprake van onduidelijkheid over ieders bevoegdheid en verantwoordelijkheid en over wie de regie voert. Een praktijkvoorbeeld: in een situatie van complexe stalkingproblematiek verwacht het sociaal wijkteam dat Veilig Thuis de casusregie op zich neemt, terwijl Veilig Thuis de casusregie juist belegt bij het sociaal wijkteam. Veilig Thuis vraagt aan het sociaal wijkteam om een overleg te organiseren als zich zorgelijke signalen voordoen. Veilig Thuis merkt dat dit niet gebeurt en vindt dit zorgelijk. Dit alles bevordert het onderlinge vertrouwen niet.

Als we ons bewust zijn van deze begrijpelijke en goed te verklaren verschillen tussen deelnemende partijen aan samenwerkingsverbanden in de veiligheidszorg, dan is het natuurlijk ook niet opzienbarend dat niemand tegen samenwerken is, maar dat dit in de praktijk niet altijd eenvoudig is. Proces- en ketengericht denken kan daarbij helpen. Uit gesprekken met professionals blijkt ook dat het belangrijk is fysiek te overleggen om dit soort tegenstrijdige belangen te bespreken.

Professionals hechten aan samenwerking

Op basis van het werk van onze student-onderzoekers (bij het lectoraat Veiligheid in Afhankelijkheidsrelaties

(VIA) van Avans Hogeschool) krijgen wij in ieder geval de indruk dat professionals sterk aan de samenwerking hechten, omdat alleen door de handen ineen te slaan een goed overzicht over een stalkingszaak verkregen kan worden, dus zowel over de dader als het slachtoffer als betrokkenen in hun directe omgeving. Een dergelijk overzicht is essentieel om tot het hiervoor al genoemde maatwerk te kunnen komen. Bovendien kan een goed professioneel netwerk ook bijdragen aan het voorkomen en tegengaan van emotionele overbelasting van professionals. Dat gunnen wij niet alleen het huidige werkveld, maar het is ook belangrijk dat onze studenten als professional in een gezonde werkomgeving aan de slag gaan. Dit zijn geen unieke inzichten. Ook in het buitenland wordt het belang van professionele samenwerking onderkend. Samen komen is een begin, samen blijven is vooruitgang, samenwerken is een succes. ❖

OVER DE AUTEURS

Herman van Alphen is docent aan de Academie voor Sociale Studies aan Avans Hogeschool en lid van de kenniskring bij het lectoraat Veiligheid in Afhankelijkheidsrelaties bij Avans Hogeschool. **Bert Bambach** is docent aan de Academie van Recht en Bestuur aan Avans Hogeschool en lid van de genoemde kenniskring. **Janine Janssen** is lector Veiligheid in Afhankelijkheidsrelaties bij Avans Hogeschool. **Jaap van Vliet** is redacteur van *Sozio* en lid van de genoemde kenniskring.